

військової юстиції та підвищити якість кримінального переслідування домашнього насильства, вчиненого військовослужбовцями.

Список використаних джерел

1. Панасюк В. В. Обставини, місце та час учинення домашнього насильства щодо людей похилого віку. Кримінальне процесуальне законодавство на сучасному етапі розвитку України. Київ, 2023. URL: <https://content.naiiau.kiev.ua>

2. Генеральна прокуратура України. *Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у 2022–2025 роках (статистичні дані)*. Отримано з <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya>

3. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : метод. рек. Київ : М-во соц. політики України, 2014. 68 с.

4. Robinson L., Cook A. Domestic abuse in military families: examining intervention effectiveness. *Journal of Military Behavioral Health*. 2022. P. 45–62.

5. Larsen T., Pedersen R. Canadian Forces family violence prevention: evaluation and reform priorities. *Canadian Journal of Criminology*. 2023. № 65(2).

6. Yilmaz H., Carter B., Doyle M. Domestic abuse response in the UK armed forces: policy and practice. *Armed Forces & Society*. 2022.

7. Levy S., Cohen R. Violence prevention and support services within the Israel Defense Forces. *Military Psychology*. 2021.

Пилипенко Сергій Миколайович,
здобувач при Науково-організаційному
центрі Національної академії Служби
безпеки України

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Криміналістичне забезпечення документування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг,

є ключовою умовою результативності та легітимності кримінального переслідування, оскільки саме в цій категорії проваджень найбільшою мірою поєднуються висока латентність, «неподієвий» характер посягань, домінування документальних і цифрових слідів, складність причинно-наслідкових зв'язків та підвищений ризик порушення стандартів справедливого й допустимого доказування. Матеріально-правовий каркас цієї групи злочинів задається положеннями Кримінального кодексу України, який охоплює відповідальність за діяння, пов'язані зі зловживанням владою або службовим становищем, службовою недбалістю, підробленням документів, одержанням неправомірної вигоди та інші форми службової кримінальної деліктності, а також злочини у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, де специфіка суб'єкта й характеру функцій зумовлює особливі способи вчинення та слідоутворення [1]. Процесуальний каркас визначається КПК України, який встановлює загальні правила початку досудового розслідування, збирання, фіксації, перевірки та оцінки доказів, застосування слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, а також механізми судового контролю [2]. Антикорупційний вимір цієї проблематики посилюється тим, що значна частина таких правопорушень має корупційний контекст, а отже, документування має співвідноситися з вимогами законодавства про запобігання корупції, зокрема в частині конфлікту інтересів, декларування, обмежень та процедур добросовісності [3]. Практика ККС ВС демонструє, що процесуальні дефекти документування, а також змішування оперативних і процесуальних режимів здобуття інформації, неповнота фіксації або відсутність перевірюваності джерел доказів часто стають вирішальними для оцінки допустимості та достатності доказів у справах службової категорії, що зумовлює необхідність системного, криміналістично обґрунтованого підходу до документування з перших етапів провадження [4; 5].

Криміналістичне забезпечення документування в цій сфері доцільно розуміти як цілісну систему науково обґрунтованих знань, організаційних рішень, тактичних прийомів і методик, спрямованих на виявлення, закріплення, перевірку та процесуальну легалізацію доказової інформації про службові й «публічно-послужбові» правопорушення з урахуванням закономірностей механізму їх вчинення, типових слідчих ситуацій, ризиків втрати або спотворення слідів і вимог

верховенства права. У цьому сенсі криміналістична тактика як система прийомів і рекомендацій, спрямованих на оптимальне здійснення процесуальних дій у конкретних ситуаціях, виступає методологічним ядром документування, оскільки дозволяє поєднати правові вимоги із практичною організацією збирання та перевірки доказів [20]. Водночас категорія «організація» у криміналістичній науці є необхідною для осмислення документування як керованого процесу, де взаємодія слідчого, прокурора, оперативних підрозділів, експертів і спеціалістів, а також режим управління доказовими ризиками визначають якість результату не менше, ніж окремі слідчі дії [21]. Методологічно важливим є і сучасне розуміння доказування, в якому доказова інформація набуває юридичної сили не через свою «переконливість» у позапроцесуальному сенсі, а через процесуальну форму, перевірюваність, належність, допустимість та відповідність стандартам справедливого судового розгляду [17; 22]. Звідси випливає, що криміналістичне забезпечення документування має орієнтуватися не на формальне накопичення матеріалів, а на побудову доказової архітектури, здатної витримати судову перевірку і бути сумісною з правами людини.

Специфіка службових правопорушень і правопорушень у сфері надання публічних послуг полягає в тому, що фактична сторона діяння часто «розчинена» у рутинних управлінських або професійних процедурах: погодженнях, рішеннях, підписанні документів, здійсненні реєстраційних дій, видачі дозволів, сертифікацій, висновків, нотаріальних дій, медичних чи експертних рішень, адміністративних послуг тощо. Тому криміналістичне виявлення тут починається з реконструкції нормативного та організаційного контексту: визначення повноважень суб'єкта, процедурних правил, стандартів прийняття рішень, меж дискреції, типових документальних слідів і цифрових артефактів, що відображають рух справи, коло погоджувальних осіб, часову послідовність, доступи до реєстрів і зміни в них. У цьому контексті документування має фіксувати не лише кінцевий результат (наприклад, виданий документ чи прийняте рішення), а весь ланцюг причинно-наслідкових елементів: службу компетенцію, мотиви, процедуру, порушення правил, зв'язок із вигодою, наслідки і роль кожного учасника. Саме криміналістичні знання дозволяють перетворити «канцелярський» масив у структуроване доказове поле: відокремити суттєве від несуттєвого, встановити «вузлові» точки

підроблення або зловживання, виявити нетипові часові лаги, підозрілу активність у реєстрах, а також створити логічно послідовну доказову версію.

Критичною стадією для якості документування є початок досудового розслідування. У справах службової категорії саме на старті закладається доказова перспектива: визначаються ключові версії, окреслюється предмет доказування, обирається тактика негайного збереження документів і цифрових даних, фіксується первинна інформація від заявника, викривача або контрольного органу, і приймаються рішення щодо доцільності невідкладних дій. Проблемні питання початку досудового розслідування полягають у ризику затягування реєстрації, втрати слідів, «підчищення» документів, заміни носіїв, редагування записів у реєстрах, узгодження показань або формування штучного «легального» прикриття, що потребує криміналістично обґрунтованого режиму швидкого реагування та забезпечення збереження доказової інформації [8]. У таких справах особливо вагомим є принцип “time is evidence”: часовий проміжок між отриманням сигналу і процесуальними діями безпосередньо впливає на можливість відтворити реальний механізм події, а отже, криміналістичне забезпечення на старті повинно включати алгоритм першочергових кроків щодо витребування, фіксації і захисту документальних та цифрових слідів у межах КПК [2; 8; 17].

Домінуючою доказовою формою у справах про службові злочини є документ та цифровий запис, тому інструменти доступу до речей і документів, їх огляду, вилучення, а також тимчасового доступу є центральними у криміналістичному забезпеченні документування. Тимчасовий доступ у складних схемних провадженнях має не лише «технічне» значення отримання документів, а й тактичну функцію контролю доказового поля: він дозволяє забезпечити повноту контексту, отримати взаємопов'язані масиви первинних документів, зіставити бухгалтерські, кадрові та управлінські сліди, перевірити послідовність рішень і фактичних дій, а також встановити ролі учасників [12]. Для криміналістичного забезпечення принциповим є уникнення селективності: вилучення окремих документів без супровідного контексту створює ризик помилкової інтерпретації, а також підвищує ймовірність процесуальних спорів щодо належності й допустимості. З урахуванням сучасних умов цифровізації,

тимчасовий доступ має охоплювати не лише паперові носії, а й журнали доступів, електронні документообіги, дані реєстрів, службову переписку, а також інформацію провайдерів чи операторів у межах процесуальних можливостей [2; 12; 18]. У цьому контексті особливого значення набуває криміналістичне розуміння кіберпростору як середовища вчинення злочину, оскільки частина службових посягань реалізується через маніпуляції в інформаційних системах, несанкціоновані зміни записів, підроблення електронних документів, використання токенів доступу, або через «цифрові сліди» корупційних домовленостей у месенджерах [13; 18].

Оперативно-розшукова діяльність і негласні слідчі (розшукові) дії у провадженнях про службові правопорушення мають специфічний доказовий профіль: вони часто спрямовані на фіксацію домовленостей, передачі неправомірної вигоди, встановлення кола співучасників, каналів комунікації, механізмів маскування або перерозподілу ролей. Функціональне призначення ОРД у кримінальному процесі полягає у виявленні латентних форм злочинної діяльності та отриманні інформації, яка інакше недоступна, але криміналістичне забезпечення документування вимагає, щоб результати ОРД і НСРД були належно перетворені у процесуально допустимі докази, а їх застосування залишалось у межах законності та принципу несвавільності [7; 9; 10]. Проблематика провадження НСРД і використання їх результатів у доказуванні підкреслює, що саме якість документування, дотримання підстав, меж, строків, а також правильність процесуального оформлення визначають їхню доказову долю [9]. Не менш важливим є чітке співвідношення НСРД і оперативно-розшукових заходів, оскільки змішування правових режимів створює системні ризики для допустимості [10]. У практичному вимірі криміналістичне забезпечення документування вимагає, щоб негласний компонент не підміняв слідчі дії там, де останні є необхідними для верифікації та забезпечення змагальної перевірки, і щоб оперативна доцільність не перетворювалася на процесуальну сваволю.

Особливо чутливим для цієї категорії справ є питання провокації (entrapment), оскільки документування корупційних і службових правопорушень нерідко здійснюється за участі заявників, викривачів, контрольованих передач або «оперативних комбінацій», що створює ризик переходу від фіксації злочину до

його ініціювання. Стандарти ЄСПЛ щодо недопустимості провокації, сформульовані, зокрема, у справі *Teixeira de Castro v. Portugal*, мають пряме значення для криміналістичного забезпечення документування: будь-яка доказова конструкція, побудована на провокації, підриває справедливість провадження і ставить під сумнів допустимість доказів [6]. Тому криміналістична тактика документування повинна бути орієнтована на фіксацію вже існуючої злочинної схеми або наміру, а не на створення умов, що формують злочинний намір у особи. Це має відображатися і в організації взаємодії слідчого, прокурора й оперативних підрозділів, і в процедурі фіксації, і в забезпеченні судового контролю, що підтверджує законність і пропорційність втручання [2; 6; 14; 16].

Роль прокурора у криміналістичному забезпеченні документування є системоутворюючою, оскільки прокурор здійснює процесуальне керівництво, підтримує обвинувачення і водночас забезпечує законність застосування оперативних інструментів та негласних заходів. Прокурорський нагляд за ОРД та повноваження прокурора у цій сфері слугують гарантією проти свавільних практик, а також інструментом управління доказовими ризиками: своєчасне коригування тактики, забезпечення процесуальних підстав, контроль за документуванням, забезпечення пропорційності і мінімізації втручання у права людини [14; 15]. Визначення функцій прокурора у кримінальному процесі підкреслює, що ефективність провадження залежить від правильної реалізації прокурором своєї ролі як процесуального керівника, який формує доказову стратегію, забезпечує законність і організує взаємодію суб'єктів, не підміняючи їх компетенцію [16]. Для документування службових і «публічно-послужбових» правопорушень це особливо важливо, оскільки доказова база часто формується на перетині документальної і негласної інформації, а відтак потребує точного балансу між інтенсивністю втручання і гарантіями прав людини.

Сучасні виклики документування у цій сфері пов'язані з цифровізацією публічних послуг і службових процесів. Електронні реєстри, цифрові підписи, автоматизовані системи, електронний документообіг, API-взаємодії між державними базами даних створюють нові можливості для маніпуляцій і нові типи слідів, але водночас потребують нових стандартів збору, збереження і перевірки цифрових доказів. Процесуальні

проблеми та європейські стандарти цифрових доказів, розроблені у контексті розслідування злочинів проти основ національної безпеки, мають універсальне значення і для службової сфери, оскільки механізми забезпечення автентичності, цілісності, відтворюваності і перевірюваності цифрових даних є спільними [18]. Забезпечення прав людини в цифровому доказуванні виступає необхідною умовою реалізації принципу верховенства права і постановлення справедливого вироку, а отже, криміналістичне забезпечення документування має включати не лише технічні процедури, а й правозахисні гарантії: мінімізацію збору надлишкових даних, пропорційність втручань, захист приватності, чітке протоколювання доступів і дій із даними, можливість незалежної перевірки [19]. Саме у справах службової категорії ці вимоги є практично значущими, оскільки судова оцінка допустимості часто залежить від того, чи може суд і сторона захисту перевірити походження цифрових слідів і чи не були вони отримані з порушенням законних процедур [4; 5; 19].

У доказовому вимірі криміналістичне забезпечення документування має орієнтуватися на побудову переконливої та перевірюваної доказової конструкції, яка охоплює предмет доказування, роль суб'єкта, механізм вчинення, мотиви, зв'язок із вигодою чи іншими інтересами, наслідки, а також причинно-наслідкові зв'язки між рішеннями і шкодою чи порушенням публічних інтересів. Сучасна концепція кримінального процесуального доказування підкреслює, що доказування є системою, а не сумою фактів: воно потребує логічної структури, чіткої процесуальної форми та можливості змагальної перевірки [17; 22]. Тому криміналістичне забезпечення документування включає управління доказовим масивом: систематизацію документів, побудову хронології, зіставлення цифрових і паперових слідів, встановлення взаємозв'язків між діями різних осіб, а також виявлення “вузлових” доказів, на яких тримається обвинувачення. Судова практика ККС ВС, відображена в оглядах за 2025 рік, свідчить про значення таких елементів як мотивованість процесуальних рішень, належність і допустимість доказів, правильність кваліфікації та повнота доведення суб'єктивної сторони, що безпосередньо залежить від якості документування на досудовому етапі [4; 5].

Отже, криміналістичне забезпечення документування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг,

є комплексною системою, яка поєднує матеріально-правові рамки кримінальної відповідальності, процесуальні інструменти доказування та криміналістичну тактику як практичний механізм реалізації законності і ефективності. Воно має забезпечити своєчасне виявлення латентних посягань, збереження документальних і цифрових слідів, правильний вибір слідчих і негласних дій, недопущення провокації, належний прокурорський нагляд і судовий контроль, а також відповідність доказування стандартам верховенства права та прав людини. Саме такий підхід дозволяє уникнути двох крайнощів: «оперативної результативності» без процесуальної чистоти та «формальної процесуальності» без здатності виявляти і доводити складні службові посягання, забезпечуючи легітимність кримінального переслідування і стійкість судового рішення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (чинна редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (чинна редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (чинна редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>
4. Верховний Суд. Огляд судової практики ККС ВС за I півріччя 2025 року (рішення, внесені до ЄДРСР 01.01.2025–30.06.2025). URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_I_pivr_2025.pdf
5. Верховний Суд. Огляд судової практики ККС ВС за липень 2025 року. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_07_2025.pdf
6. ECHR, Teixeira de Castro v. Portugal, Judgment of 9 June 1998 (entrapment). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-58193>
7. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків : Арсіс ЛТД, 2007. 576 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/POGORECKIY_2007.pdf
8. Погорецький М. А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 93-103. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/download/431/400/>

9. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*.

10. Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2 (33). С. 137–141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_34

11. Погорецький М. А. Слідчі дії: поняття і класифікація. *Наук. вісник Київського нац. ун-ту внутр. справ*. 2008. № 1. С. 142–148.

12. Погорецький М. А., Коровайко О. І. Застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях про злочин, учинені організованими злочинними угрупованнями. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. Київ : Міжвід. наук.-досл. центр з проблем б-би з орг. злоч.* 2013. № 1 (29). С. 234–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_1_28

13. Погорецький М. А., Шеломенцев В. П. Поняття кіберпростору як середовища вчення злочину. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави : наук.-практ. журнал*. Київ : НАСБУ, 2009. № 2 (2). С. 77–81.

14. Погорецький М. А. Прокурорський нагляд за оперативно-розшуковою діяльністю. *Вісник Ун-ту внутр. справ*. 2000. Вип. 10. С. 117–125.

15. Погорецький М. А. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю. *Реформування органів прокуратури України: проблеми і перспективи : матеріали міжн. наук.-практ. конф. (2–3 жовт. 2006 р.)*. Київ : Вид-во Ген. прокуратури України; Акад. прокуратури України, 2007. С. 124–127.

16. Погорецький М. Прокурор у кримінальному процесі: щодо визначення функцій. *Право України*. 2015. № 6. С. 86–95. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/content-pravoukr-2015-6-pravoukr_6_15-3.pdf

17. Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства України*. 2015. № 3. С. 63–79. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Pogoretskyi.pdf

18. Погорецький М. А. Цифрові технології та докази у розслідуванні злочинів проти основ національної безпеки України: процесуальні проблеми та європейські стандарти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. Ч. 3. С. 239–256. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.37>.

19. Погорецький М. А. Забезпечення прав людини в цифровому доказуванні як умова реалізації принципу верховенства права та постановлення справедливого вироку. *Право України*. 2025. № 9. С. 60–74. DOI: 10.33498/loiu-2025-09-060.

20. Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б. Криміналістична тактика: щодо визначення поняття. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2012. № 1 (5): URL : <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pmasvp.pdf>

21. Погорецький М., Сергєєва Д. Щодо визначення поняття “організація” у криміналістичній науці та його співвідношення із криміналістичною тактикою. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. Вип. 93. С. 14–17. URL: <https://ir.library.knu.ua/handle/15071834/8569>

22. Шумило М. Є., Погорецький М. А. Докази і доказування. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажиський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В. П. Пшонки, А.В. Портнова. Харків : Право, 2012. С. 247–308.